

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה
של א"י

מועד קיץ תשע"ו 2016

סמל שאלון 057203

הפתרון נכתב על ידי

אמנון אפשטיין, אהוד אלדר וד"ר זיוה הוכמן

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

שאלה מספר 1 – גבולות ישראל

א.

1) המדינות שבניהן הפריד הגבול בתוך ירושלים הן ירדן וישראל זהו גבול זמני שבו חולקה ירושלים בין שתי המדינות, חלקה המזרחי של העיר כולל העיר העתיקה נותר בידי ירדן וחלקה המערבי נותר בידי ישראל, הצד המערבי של ירושלים הופך לבירת ישראל.

2) תוואי הגבול שהיה בירושלים לא תאם את תוכנית החלוקה של האום משנת 1947 משום שעל פי תוכנית זו ירושלים וסביבתה הם אזור בינלאומי שאינו בשליטת ישראל או ירדן.

ב. בעקבות מלחמת ששת הימים ישראל כבשה את מזרח ירושלים, וב 1980 אוחדו שני חלקי העיר. על פי הקו הסגול נוספו לישראל שטחים רבים משום שהיא כבשה את רמת הגולן מידי סוריה, את יהודה ושומרון מידי ירדן, את חצי האי סיני ורצועת עזה מידי מצרים. בתקופה זו התפתחה התיישבות יהודית חדשה בכל השטחים שנכבשו והושג יתרון אסטרטגי צבאי בגלל השליטה ברמת הגולן וביהודה ושומרון.

שאלה מס 2 - עיצוב הנוף

א. תמונה מס' 1 – מציגה את מצוק הכורכר לאורך חופי ישראל, ורצועה צרה של חול בחוף.

תמונה מס' 2 - מציגה את תופעת הגידוד.

ב. לאחר הקמת סכר אסואן פחתה אספקת החול לחופי ישראל. כך גם בעקבות הקמת מרינות ושוברי גלים. גלי הים מתקרבים למצוק הכורכרי מתחתרים מתחתיו, מערערים את יסודותיו עד כדי סכנה לקריסתו על החול בחוף. רצועת החוף מצטמצמת. לאחר שהכורכר קורס הוא מתפורר, גלי הים מציפים את הכורכר לסירוגין. מתגודדים מעליו, המלח הופך את הסלע לקשה, כך שלא ניתן לנצל את קו החוף לרחצה או לכל שימוש אחר.

ג. מצוק הכורכר הנראה בתמונה מס 1 עלול לסכן חיי אדם הנופשים על החוף. קריסתו עלולה לגרום נזק למבנים ולבתי מלון הנמצאים על מצוק הכורכר כמו בתי המלון בנתניה ובהרצליה. תהליך הגידוד בתמונה מס 2 מונע רחצה, מצמצם את רצועת החול בחוף דווקא כשהביקוש לרחצה הולך וגדל.

פתרונות :

- חוק החופים אוסר ומונע הקמת מבנים 300 מטר מקו החוף.
- שרוול פלסטיק ובתוכו ספוג הקולט את גלי הים ומונע מגע בינם לבין מצוק הכורכר.
- יבוא חול ופיזורו על החוף על מנת להרחיק את אזור הרחצה.

שאלה מס' 3 – נצרת – אטלס ישראל החדש

א. יחידת הנוף שנצרת שוכנת בה היא הררית.

ב. על פי מפה ד' עמוד 100 באטלס ישראל נצרת היא גלעין של מטרופולין בהתהוות בגלל הנתונים הבאים :

- היא ממוקמת בצומת דרכים המחבר אותה עם כל הישובים שמסביבה כולל עמק יזרעאל חיפה וטבריה. הישובים שמסביבה כמו מגדל העמק, הישובים הערביים כמו אכסאל ומשהד מתפתחים לכיוון נצרת, לאחר 1994 רואים במפה שטחים חדשים שנבנים כך שבעתיד ייווצר רצף טריטוריאלי בין נצרת לישובים שמסביבה.

ג.

- ריחוק מחיפה : כתוצאה מריחוקה מחיפה היא הופכת לבירת הגליל התחתון, היא מפתחת מערך כלכלי עצמאי.

- נצרת מספקת תעסוקה ושירותים לכל הישובים שמסביבה דבר הגורם ליוממות הולכת וגדלה.

שאלה מס' 4 - מסחר

א. חל גידול רב במספר הקניונים בישראל.

הגורמים לכך :

- עלייה ברמת החיים – זו גורמת לגידול בצריכה הפרטנית של התושבים, גידול המונע על ידי הכנסה לנפש הנמצאת במגמת עלייה. הקניות הפכו בקרב הציבור לבילוי והנאה.
- גידול בזמן הפנוי – שעות הפנאי גדלו. למשפחות רבות יש מכונית אחת או שתיים הקניון נחשב למוקד משיכה בתחום הפנאי הכוללות בתי קולנוע, מסעדות ואטרקציות לילדים, תוך ניצול מיזוג האוויר בקיץ והחנייה הנוחה.
- גלובליזציה – כניסת מותגי אופנה ואלקטרוניקה לישראל, התפתחות חנויות עוגן ומושכות קהל רב כמו H&M בקניון עזריאלי.

ב. מתחמי המסחר הוקמו במרחב הכפרי מחוץ לעיר.

1. הגורמים:

- זמינות של שטחים נרחבים שאין למצוא בתוך העיר. מחיר הקרקע זול יחסית לעיר. החנייה רחבה וחופשית, והנגישות קלה.
- החקלאים, חברי קיבוצים ומושבים מתקשים להתפרנס מחקלאות ולכן מבקשים לשנות את יעד הקרקע למסחר.

2. החסרונות:

- סכנה לצמצום השטחים הפתוחים - הקרקע החקלאית שייכת למדינה ואין לשנותה. החקלאות תורמת לאיכות הסביבה פולטת חמצן נקי, מהווה חייץ או שובל כפרי בין אזורי המגורים, ומאפשרת חלחול מי גשמים לאקוויפר.
- פיתוח מתחמי המסחר מחוץ לעיר פוגע במסחר המתקיים ברחובות הערים, ולכן יש לשמר את האופי הכפרי של אזורי החקלאות ולרכז את המסחר בתוך העיר.

שאלה מספר 5 - רכבת קלה

א. שני מאפיינים של רכבת קלה שתורמים ליעילותה בהסעת המונים:

- נתיבים קבועים בתוך העיר.

- לא עומדת בפקקי תנועה, לכן היא מהירה יחסית לאמצעי התחבורה האחרים.

- אמצעי נוח וממוזג להסעת המונים.

ב. השפעות רכבת קלה על איכות הסביבה בעיר:

- חשמלית – שקטה לעומת מכוניות/ אוטובוסים.

- חשמלית – פחות מזהמת לעומת מכוניות ואוטובוסים.

- חוסכת בניית חניה וחניות ולכן מגינה על השטחים הפתוחים, לאורכה נטעו עצים על מנת להגביר את שילובה באיכות הסביבה.

ג. פיתוח המסחר בעיר – שימוש ברכבת חוסך זמן ואיכות החיים שנוצרת יכולה להיות מתורגמת לצרכנות. התחנות הקבועות והיעדר הצורך לנהוג מאפשרות חשיפה לעסקים שקודם לא היינו חשופים להם. אזורי הרכבת מתייקרים והופכים למבוקשים מסחרית לעומת מקומות שהרכבת לא מגיעה אליהם.

שאלה מספר 6 – פיתוח בר קיימא

תוכנית מתאר ארצית (בראשי תיבות-תמ"א) היא תוכנית שחלה על כל שטח מדינת ישראל ומסדירה את שימושי הקרקע בה, היא קובעת תכנון ברמה עקרונית וכללית בכל נושא חשוב. תוכנית המתאר הארצית מנחה את הוועדות המחוזיות והמקומיות בעבודתן בהתחשב במה שנקבע ברמה הארצית לכן חשוב שתכנון של יישובים חדשים ייגזר מהתמ"א כדי לתכנן באופן מושכל.

- א. בעיות סביבתיות העלולות להיווצר בעקבות הקמת היישובים החדשים:
פגיעה בשטחים הפתוחים שהם משאב חסר במדינה
פגיעה בבתי גידול של בעלי חיים
פגיעה במי התהום הקדומים הנמצאים בנגב
- ב. התועלת בהקמת היישובים בנגב היא בצמצום הפער בין גלעין לבין הפריפריה בישראל, תוך מימוש המגמה לפזר אוכלוסייה ממרכז הארץ.

שאלה מספר 7 – מאמר

מאמר – "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"

- א. המטרות בשימור אתרים על פי המאמר:
- תכנון עירוני: שימור אתרים יכול להשתלב בתכנון העירוני בשטחים פתוחים, שמורות טבע, אתרי בילוי, תוך שילוב עם פיתוח מסחרי ובילוי שעות הפנאי כפי במתחם שרונה.
 - מטרה היסטורית חינוכית: כל מדינה מעוניינת לשמר את ציוני הדרך שהובילו לעצמאותה. שימור אתרים המאפיינים את אורח החיים בעת ההתיישבות הציונית מהמאה ה-19 דבר המציין את רציפות חיינו במרחב למשל חצר תל חי, והיקב בזכרון יעקב.
 - מטרת חינוכית: ללמד את האוכלוסיה הצעירה ואת הדורות הבאים את ההיסטוריה של עם ישראל, למשל שער הכניסה למקווה ישראל בו נפגשו הרצל והקיסר הגרמני וילהלם השני.
- ב. בעיה אחת היא כספית משום שהשיפוץ והשיקום של אתרים דורש הון רב לתשתית ולפיצוי כספי לאנשים שמפקיעים מהם קרקע לטובת השימור, הפתרון גיוס משקיעים ושילוב מסחר בתוך האתרים אשר יהיו מסוגלים לממן את תהליך השימור. סכנה להרס מבנים על ידי יזמים פרטיים המעוניינים בבניה מאסיבית כפי שקרה לגימנסיה הרצליה שנהרסה ובמקומה נבנה כולבו שלום. הפתרון הוא הכנת תוכנית מתאר ארצית התחייב את גורמי התכנון העירוניים למנוע הרס מבנים.

פרק שני

גאוגרפיה של המזרח התיכון

שאלה מספר 8 – סחר חוץ

א. המדינות בטבלה מייצאות מוצרים של תעשייה קלה (מזון, טקסטיל ומחצבים), ירקות, פירות ונפט. המשותף הוא הטכנולוגיה הנמוכה הנדרשת לייצורם/הפקתם. טכנולוגיה של תעשיות עתירות ידיים עובדות.

המדינות בטבלה מייבאות מוצרים מתקדמים יותר (מכונות, כלי תחבורה ומוצרים פטרוכימיים) שהם מוצרי תעשייה כבדה, מוצרים שדורשים כבר כח עבודה עתיר ידע, מה שלא תמיד נמצא במדינות הנ"ל.

ב. במדינות המזה"ת אין איחוד כלכלי כמו השוק האירופי המשותף. המדינות ברובן מתפתחות ונשענות על נפט כבסיס כלכלי בזמן ששאר הנושאים בהן מוזנחים. התל"ג אומנם גבוה, לעיתים, אך שאר המדדים נמוכים ורמת האוכלוסיה בהתאם. הכסף הרב משמש לעיתים קרובות למלחמות במקום לשיתוף פעולה אזורי.

שאלה מספר 9 – תחבורה

א. באיראן 319 שדות תעופה, במצרים לפי הטבלה רק 72. ההסבר לכך הוא:

- איראן גדולה בהרבה בשטחה הפיזי ממצרים.

- רוב אוכלוסיית מצרים מרוכזת בשטח קטן במדינה (עמק הנילוס והדלתא), לעומת פיזור האוכלוסיה הרב יותר באיראן.

- איראן הררית, דבר שמקשה על פיתוח תחבורה מסילתית, למשל.

- איראן משווקת נפט לעולם המערבי דבר המגביר את התיירות העיסקית.

ב. לשדה התעופה של קהיר חשיבות בין לאומית רבה. הסיבות לכך הן היותה של מצרים שחקנית חזקה ברמת האזור, הן מול מדינות ערב והן מול מדינות אפריקה. חשיבותה הפוליטית, האסטרטגית והכלכלית גדולה משל המדינות מסביבה. קהיר מהווה חוליה מרכזית בגשר שבין היבשות אפריקה אסיה ואירופה. האתרים הארכאולוגיים הייחודיים למצרים כמו הפירמידות והספינקס גורמים במצב של שקט פוליטי לתיירות רבה ממדינות רבות בעולם.

א. פליטת פחמן דו חמצני במזרח התיכון :

1) מיון המדינות על פי עקרון רמת הזיהום :

זיהום גבוה	זיהום נמוך
ערב הסעודית	מצרים
כוויית	ירדן

2) הגורמים לפליטת פחמן דו חמצני בכוויית :

זיקוק נפט, ומפעלי התעשייה השונים
התפלת מים

ב. הקשיים במזרח התיכון להפחית את זיהום האוויר :

חוסר מודעות לאיכות הסביבה ואין הקפדה על תקנים ואכיפת חוקים המצמצים את זיהום האוויר.

תעשיות מזהמות כמו בתי זיקוק ותעשייה פטרוכימית.

שימוש בתחבורה מיושנת ומזהמת.

שאלה מס 11 - תעלת סואץ

א. חשיבותה הבינלאומית של התעלה בכך שהיא מהווה גשר בין יבשות אפריקה, אירופה ואסיה. נתיב השייט הקצר והזול ביותר בין המפרץ הפרסי ואפריקה לבין אירופה ואמריקה לכן מכליות הנפט משתמשות בו. למעצמות יש עניין רב בנתיב שייט פתוח וחופשי.

הירידה בביקוש לנפט מצד המעצמות בין השאר משום שהוא מקור מתכלה ואינו ידידותי לסביבה, צמצמה את מספר המכליות העוברות בו. הובלת הנפט המתבצעת גם בצינורות למשל שימוש שנעשה בעבר בצינור הטפליין, מהוה תחליף מעולה לתעלה, במיוחד בתקופה שהיא נסגרה לאחר מלחמת ששת הימים.

ישנה תחרות חריפה של נתיבי השייט עם ההובלה האווירית במטענים ונוסעים, כך למשל גדל השימוש בטיסות בין מצרים למכה בערב הסעודית על חשבון השימוש בשייט.

- מצרים גובה מס, דמי מעבר מכל אנייה, ובכך מהווה התעלה מקור הכנסה חשוב מאד, המשפר את התמ"ג.

- ערי התעלה, פורט סעיד, איסמעיליה, וסואץ מהוות יעד לפיתוח ולפיזור אוכלוסייה מקהיר הצפופה. לאורך התעלה התפתחו נמלים חדשים ואזורי חקלאות שאליהם הוזרמו מים בתעלות השקיה.

שאלה מס 12 - המאמר

מאמר "השפעת משטרים פוליטיים כלכליים על התפתחות המרחב והנוף העירוני בקהיר"

א. אידיאולוגיות של משטר שהשפיעו על עיצוב הנוף העירוני של קהיר :

קהיר בתקופה המוסלמית

בתקופה המוסלמית, הפכה קהיר לאחת הבירות הערביות הגדולות ביותר. העיר, נבנתה בסגנון אסלאמי קלאסי, ובלטה בחשיבותה בכלכלת העולם והפכה ל"עיר עולם". בתקופה זו מצרים כבשה שטחים רבים מעבר לים, לכן הוקם מסלול למצעדים ותהלוכות המפאר את עוצמתה הצבאית. הוקמה ומצודה שנועדה להגן על העיר. העוצמה הכלכלית באה לידי ביטוי בהקמת נמל קטן שדרכו שווקו סחורות אל הים, הוקם שוק חאן אל ח'ליל שקומתו העליונה כללה מחסנים רבים. בתקופה זו שאפה מצרים להיות מרכז דתי בין לאומי ולכן הוקם בה מסגד גדול בשם אל אזהר.

קהיר בתקופה האימפריאליסטית

בתקופת שלטונם של התורכים הצרפתים והבריטיים עברה מצרים תהליך מודרניזציה, חדרה תרבות מערבית דבר שבה לידי ביטוי בהקמת בית האופרה, מועדון קצינים. הוקמו וילות מפוארות המוקפות בגנים בשם אַזבֶּכִּיה, יש לציין שחשיבותה הבינלאומית של העיר פחתה משום שהיצוא הצטמצם. המחסנים הסמוכים לשוק חאן אל ח'ליל הפכו לפונדק. כלומר תפקדו כבית מלון.

נבנה ארמון עבדין, שחזיתו החיצונית היא בסגנון מערבי לחלוטין.